

عنوان: بررسی عوامل پیش بین اضطراب در دانش آموزان دوره دوم متوسطه‌ی شهر تهران در طول بازگشایی

مجدد مدارس در دوران همه‌گیری بیماری کووید-۱۹

زینب مرادی^۱

چکیده

اطلاعات مربوط به

مقاله

بیماری همه گیر کرونا و پیامدهای آن باعث ایجاد اضطراب در اقصاء مختلف جامعه شده است. به ویژه، گذار مجدد از آموزش آنلاین به آموزش‌های حضوری و آسیب‌های ناشی از این فرآیند، روند آموزش برخی دانش آموزان را با مشکل مواجه کرده است. بنابراین شناسایی نگرانی‌های دانش آموزان و درک پیش‌بینی‌های اضطراب در طول بازگشایی مراکز آموزشی به ما امکان می‌دهد تا به علل اصلی اضطراب پس از دوره‌ی همه‌گیری کرونا و بازگشایی‌های مجدد مراکز آموزشی بپردازیم. این تحقیق یک پژوهش کیفی از نوع تحلیل محتوا است و جامعه‌ی آماری آن، دانش آموزان مقطع متوسطه دوره دوم شهر تهران طی بازگشایی‌های مجدد مدارس بعد از حدود دو سال آموزش آنلاین در اواخر سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ و پس از همه‌گیری کرونا بوده که با روش نمونه‌گیری هدفمند ۴۰ شرکت کننده، ۲۰ شرکت کننده دختر و ۲۰ شرکت کننده که دارای ملاک پژوهش بودند انتخاب شده و پس از مصاحبه با شرکت کننده‌ها و رسیدن به نقطه‌ی اشباع نظری، نتایج حاصل از تحلیل مصاحبه‌ها، حاکی از دو درون‌مایه‌ی اصلی، ساختار اجتماعی و نهاد خانواده و فرد بوده است. یافته‌های این پژوهش نشان داد که تغییر سبک آموزش، عدم رعایت پروتکل‌ها، انتظارات کادر آموزشی، عدم شناخت محیط و عدم برقراری ارتباط با سایر همسالان، هزینه‌های اقتصادی مرتبط با مدرسه، ترس از ابتلای خود و انتقال ویروس کرونا به سایرین، انتظارات والدین، به هم ریختن روال زندگی روزانه و هزینه‌های اقتصادی مرتبط با فرد و خانواده را می‌توان به عنوان عوامل پیش بینی کننده‌ی اضطراب در دانش آموزان پس از بازگشایی مجدد مدارس دانست.

کلید واژگان

اضطراب، بازگشایی
مدارس، همه‌گیری
کرونا ویروس، دانش
آموزان مقطع متوسطه
دوره دوم

^۱. کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی، مربی هنر و خلاقیت Zey.moradi68@gmail.com

مقدمه

با شیوع همه گیری کرونا دانش آموزان بسیاری از کشورهای جهان تغییر سبک آموزش را از آموزش حضوری به آموزش آنلاین تجربه کردند. پژوهش‌های متعددی در طول این بحران انجام شدند و نشان دادند که قرنطینه در خانه بر سلامت جسمی و روانی جوانان تأثیر می‌گذارد (الربیع^۱ و دیگران ۲۰۲۰، ۶۸۷-۶۹۱). برای نمونه، دانشجویان در کرونا بیشتر دچار اختلال استرس پس از سانحه، عصبانیت، ترس، غم، عصبی بودن و اختلالات عاطفی شدند (بروکس^۲ و همکاران ۲۰۲۰، ۹۱۲-۹۲۰).

در دوران بحران کرونا و شرایط ایجاد شده توسط آن یافته‌های پژوهش‌ها نشان می‌دهند کودکان و نوجوانان، زمانی که در تعطیلات آخر هفته یا تابستانی هستند کمتر فعالیت فیزیکی انجام داده، الگوی خوابشان آسیب دیده و کمتر از رژیم غذایی مناسب پیروی می‌کنند، این پدیده زمانی که بچه‌ها در خانه محدود شوند و فعالیت خارج از منزل نداشته باشند تشدید هم می‌شود. از طرفی به وجود آمدن محرک‌های استرس‌زا در منزل مانند ترس طولانی مدت از مبتلا شدن به کرونا، افکار ناخوشایند و کسالت، کمبود ارتباط با همکلاسی‌ها، دوستان و معلمان کمبود فضای مناسب در خانه و در مواردی مشکلات مالی و اقتصادی والدین می‌تواند اثرات ماندگار بر روی سلامت روان کودکان و نوجوانان داشته باشد (ماسون^۳ و همکاران ۲۰۱۸، ۱۵۷-۱۷۳).

تداوم همه گیری کرونا ممکن است باعث استمرار اضطراب برای معلمان و دانش آموزان شود. از این رو، درک به موقع وضعیت اضطراب و عوامل پیش بینی کننده آن ضروری به نظر می‌رسد. شیوع ویروسی یا شیوع یک بیماری همه گیر و ترس از ابتلا به این بیماری به نوبه خود، دلیلی کافی است که اضطراب را در دانش آموزان افزایش دهد که همین امر بر توانایی آنها برای منطقی بودن تصمیم‌ها و همین طور رفتارهایشان تأثیر گذار است. (آسموندسون و تیلور^۴، ۲۰۲۰).

بدون شک پس از یک وقفه طولانی که همزمان با یک همه گیری و بحران جهانی بود، در جریان آموزش حضوری دانش آموزان، از سرگیری دوباره این آموزش، با مشکلات و چالش‌هایی همراه بوده است، در تایید این نکته حاتمی رییس سازمان نظام روان‌شناسی ایران در روز شانزدهم فروردین ماه درست پس از بازگشایی‌های سراسری مدارس در کشور با اشاره به اینکه حضور روانشناس در مدارس کشور امری ضروری است، خاطرنشان کردند که: هم اکنون اضطراب مدرسه شایع‌ترین عارضه‌ای که دانش آموزان پس از حضوری شدن کلاس درس با آن مواجه هستند (حاتمی ۱۴۰۱، رادیو تهران).

با وجود چالش‌های بازگشت به مدرسه، آسیب‌های قرنطینه آنقدر زیاد بود که الزام بازگشایی حضوری مدارس بیش از هر زمان دیگر احساس می‌شد، با توجه به گزارش سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی ملل متحد (یونسکو)، تا اول دسامبر ۲۰۲۰، مدارس تقریباً یک نفر از هر پنج کودک در سراسر جهان، یا حدود ۳۲۰ میلیون کودک، تعطیل شده‌اند. این تعداد از ۲۳۲ میلیون در ۱ نوامبر ۲۰۲۰ نزدیک به ۹۰ میلیون افزایش یافته است و از اکتبر به شدت افزایش یافته است. به دلیل این افزایش، یونسکو اطلاعاتی را در مورد تعطیلی مدارس در

^۱ Al-Rabiaah & et al

^۲ Brooks & et al

^۳ Mathison & et al

^۴ Asmundson, G. J., & Taylor, S

سراسر جهان منتشر کرده است و خاطرنشان کرده است که چنین تعطیلی در سراسر جهان به سرعت در حال افزایش است. علاوه بر این، یونسکو به بزرگی تأثیر تعطیلی مدارس بر کودکان و نوجوانان در سن مدرسه اشاره کرده و از کشورها می‌خواهد که بازگشایی مدارس را در اولویت قرار دهند و تمام اقدامات ممکن را برای ایمن‌تر کردن مدارس انجام دهند. یونسکو همچنین خاطرنشان می‌کند که بازگشایی مدارس در رأس دستور کار دولت‌ها و وزارتخانه‌های آموزش و پرورش در سراسر جهان قرار گرفته است (اطلاعیه‌ی آموزش در دوران همه‌گیری کرونا، یونسکو^۱ ۲۰۲۰).

از اول ژانویه ۲۰۲۱، بیش از ۸۰ میلیون نفر به ویروس کرونای جدید مبتلا شده‌اند و مردم در سراسر جهان نگران خطر ابتلا به این بیماری و عوارض طولانی مدت آن هستند (ساودرا^۲ ۲۰۲۰، ۲۱).

با وجود آنچه گفته شد لزوم بازگشایی‌ها و بازگشت به محیط‌های آموزشی امری انکار نشدنی است اما برای دانش آموزانی که تقریباً دو سال تحصیلی خود را به صورت مجازی و به دور از محیط آموزشی گذرانده‌اند و برایشان تحصیل حضوری در بسیاری موارد کاملاً متوقف شده است شرایط فعلی که با بازگشایی مراکز تحصیلی در بسیاری از کشورها همراه می‌باشد شرایطی پر از چالش محسوب می‌شود، به دلیل اینکه دسترسی آنها به آموزش در کلاس درس، گروه‌های همسالان، مربیان و حمایت تحصیلی ناگهان به طور حضوری در دسترس نبوده و این امر بسیاری از نوجوانان را دچار اختلال و اضطراب کرده است. برای دانش آموزانی که در پاییز ۲۰۲۱ به مدرسه بازگشتند، کلاس‌ها و ساختمانهای مدرسه بسیار متفاوت به نظر می‌رسید چرا که فاصله فیزیکی بین دانش آموزان و معلمان مورد نیاز بود، تجهیزات حفاظتی شخصی (به عنوان مثال، ماسک) اغلب اجباری بود. دانش آموزان ممکن است حتی تحول و تغییر برنامه درسی و ساعات حضور در مدرسه را تجربه کرده باشند. و البته ممکن است آگاهی بالاتری از سلامت جسمانی خود داشته باشند (سویر و همکاران^۳ ۲۰۲۰، ۲۲۳-۲۲۸).

در این پژوهش که با شروع بازگشایی‌ها در اواخر سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ انجام شده است به یافتن و بررسی عوامل پیش بین در اضطراب دانش آموزان مقطع متوسطه دوره دوم شهر تهران پرداخته شده است.

تعریف اضطراب

اضطراب احساس هشدار دهنده است که خبر از خطری قریب الوقوع می‌دهد و شخص را برای مقابله آماده می‌سازد ترس علامت هشدار دهنده‌ی مشابه، از اضطراب با خصوصیات زیر تفکیک می‌شود: ترس واکنش به تهدیدی معلوم، خارجی و از نظر منشأ بدون تعارض است. اضطراب واکنش در مقابل خطر نامعلوم، درونی، مبهم و از نظر منشأ همراه با تعارض است (سادوک و همکاران ۲۰۰۴، ۶۴).

^۱ UNESCO

^۲ Schwartz

^۳ Sawyer & et al

تعارض و تقابل بین فرایندهای گوناگون شخصیت معمولاً موجب نوعی عذاب روانی می‌شود که فروید آن را اضطراب نامید. اضطراب می‌تواند هشیار یا ناهشیار باشد و علامت آن بروز تعارض است. زمانی که تعارض باعث می‌شود که فرد احساس کند درمانده است و قادر به کنار آمدن نیست، اضطراب ایجاد می‌شود. شدت اضطراب تجربه شده به پیامدهای انتظار رفته برای خود بستگی دارد (روزنهان^۱، ۱۹۹۵).

ویروس کرونا علائم مختلفی از شدید تا خفیف دارد. از جمله علائم این بیماری می‌توان به تب، سرفه و مشکل در تنفس اشاره کرد (وو و مک کوگان^۲، ۲۰۲۰). با افزایش مطالعات علمی در این زمینه و شناخت بیشتر آن علائم دیگری نیز شناسایی شده است. علاوه بر عوارض جسمی تأثیرات روانی ویروس کرونا موضوع بحث گسترده در محافل علمی است. (اضطراب در مورد کرونا شایع است و به نظر می‌رسد بیشتر به دلیل ناشناخته بودن و ایجاد ابهام شناختی در افراد درباره این ویروس است. ترس از ناشناخته‌هایی که ایمنی را در انسان کاهش می‌دهد همواره برای بشر اضطراب‌زا بوده است. درباره ویروس کرونای جدید همچنان اطلاعات کم علمی این اضطراب را تشدید می‌کند) بجاما، اوستر و مک گورن^۳ ۲۰۲۰، ۱۶۶-۱۷۰).

یک مطالعه مهم جدید از کمبریج نشان می‌دهد که "افزایش استرس در کل جمعیت به دلیل قرنطینه کرونا ویروس می‌تواند باعث شود جوانان بسیار بیشتر از آنچه از طریق شواهد اختلالات روانی قابل تشخیص است در معرض خودکشی قرار بگیرند". حتی قبل از قرنطینه، مشکلات بهداشت روانی و خودآزاری در جوانان افزایش یافته است. خطر خودآزاری و خودکشی در سالهای نوجوانی به طور چشمگیری افزایش می‌یابد (پولک و همکاران^۴ ۲۰۲۰، ۱۰).

همه گیری کرونا به وضوح اضطراب را در گروه‌های سنی مختلف به خصوص نوجوانان افزایش داده است در این تحقیق سعی شده تا عوامل پیش بین مؤثر در بروز اضطراب پس از بازگشایی مجدد مدارس بعد از قرنطینه و تعطیل شدن آموزش حضوری مدارس به مدت دو سال، بررسی و گردآوری شود.

روش تحقیق

این پژوهش کیفی و از نوع تحلیل محتوا می‌باشد. تحقیق کیفی از یک رویکرد طبیعت گرایانه استفاده می‌کند که به دنبال درک پدیده‌ها در محیط‌های خاص زمینه است، مانند «محیط دنیای واقعی [که در آن] محقق سعی نمی‌کند پدیده مورد علاقه را دستکاری کند» (پتون^۵ ۲۰۰۱، ۳۹). برای انجام این پژوهش و یافتن نمونه‌های دارای ملاک ورود به تحقیق از پرسشنامه‌ی اضطراب بک استفاده شده تا دانش آموزانی با نمره‌ی ۲۵ یا بالاتر از آن که دارای ملاک ورود به پژوهش هستند، از میان جامعه‌ی آماری انتخاب شده و مصاحبه‌ها انجام شد.

^۱ Rosenhan

^۲ Wu Z, McGoogan

^۳ Bajema, Oster, McGovern

^۴ Polek & et al

^۵ Patton

نحوه‌ی دسترسی به افراد نمونه از طریق مدارس دوره دوم متوسطه شهر تهران است، بدین صورت که پس از تأیید حراست هر منطقه از آموزش و پرورش، معرفی نامه برای حضور پژوهشگر در مدرسه برای مدیران مدارس فرستاده شد و سپس از بین دانش آموزان علاقمند به مشارکت در پژوهش که داوطلب بودند و پرسشنامه‌ی بک را پر کرده بودند افرادی که نمره‌ی بالا در این آزمون گرفته‌اند به عنوان نمونه‌ی پژوهش حاضر انتخاب شدند.

برای نمونه گیری و ارسال پرسشنامه‌ی اضطراب بک هم از شیوه‌ی آنلاین و پخش لینک پرسشنامه از طریق گروه‌های مدارس متوسطه‌ی دوره‌ی دوم و هم از شیوه‌ی حضوری استفاده شده است برای مثال در دبیرستان دخترانه‌ی شهید محمود زاده منطقه ۱۱ تهران دو دانش آموزی که از دید معلم‌ها بیشترین واکنش‌های اضطرابی را نشان داده بودند و برای انجام مصاحبه رضایت داشتند، پرسشنامه‌ها را تکمیل کردند و یکی از آنها با نمره‌ی اضطراب ۳۵ حاضر به مصاحبه با پژوهشگر شد.

محتوای سؤالات مصاحبه و محور آن بر مبنای تعیین مؤلفه‌های پیش بین اضطراب در دانش آموزان مقطع دوم متوسطه بوده است و همچنین پرسشنامه‌ی اضطراب بک که ملاک ورود دانش آموزان به پژوهش بوده است.

پایایی و روایی در این پژوهش

برای تأیید پذیری هر چه بیشتر این پژوهش ویس ضبط شده‌ی مصاحبه‌ها و متن پیاده شده‌ی هر مصاحبه با کدهای استخراج شده به استاد راهنما ارائه شد و ایشان درباره صحت و سقم آن زمان زیادی اختصاص داده و در صورت داشتن هر گونه مغایرت، مراتب مورد توجه و بررسی قرار می‌گرفت. بعلاوه پژوهشگر مواردی را که مبهم بود یا منظور مشارکت کننده به درستی درک نمی‌شد از طریق مراجعه‌ی مجدد به مدرسه یا تماس تلفنی و E-mail شفاف سازی نموده است.

در این پژوهش علاوه بر بررسی چند باره‌ی کد گذاری ها مصاحبه‌ها و متن مصاحبه‌ها با استاد راهنما سعی شد تا فاصله‌ی مصاحبه‌ها در طول ماه فروردین تا اواخر اردیبهشت ماه ۱۴۰۱ صورت گیرد تا زمان و شرایط زمانی شرکت کنندگان با یکدیگر تفاوت چندانی نداشته باشد تا قابلیت ثبات برای پژوهش فراهم شود.

یافته‌ها

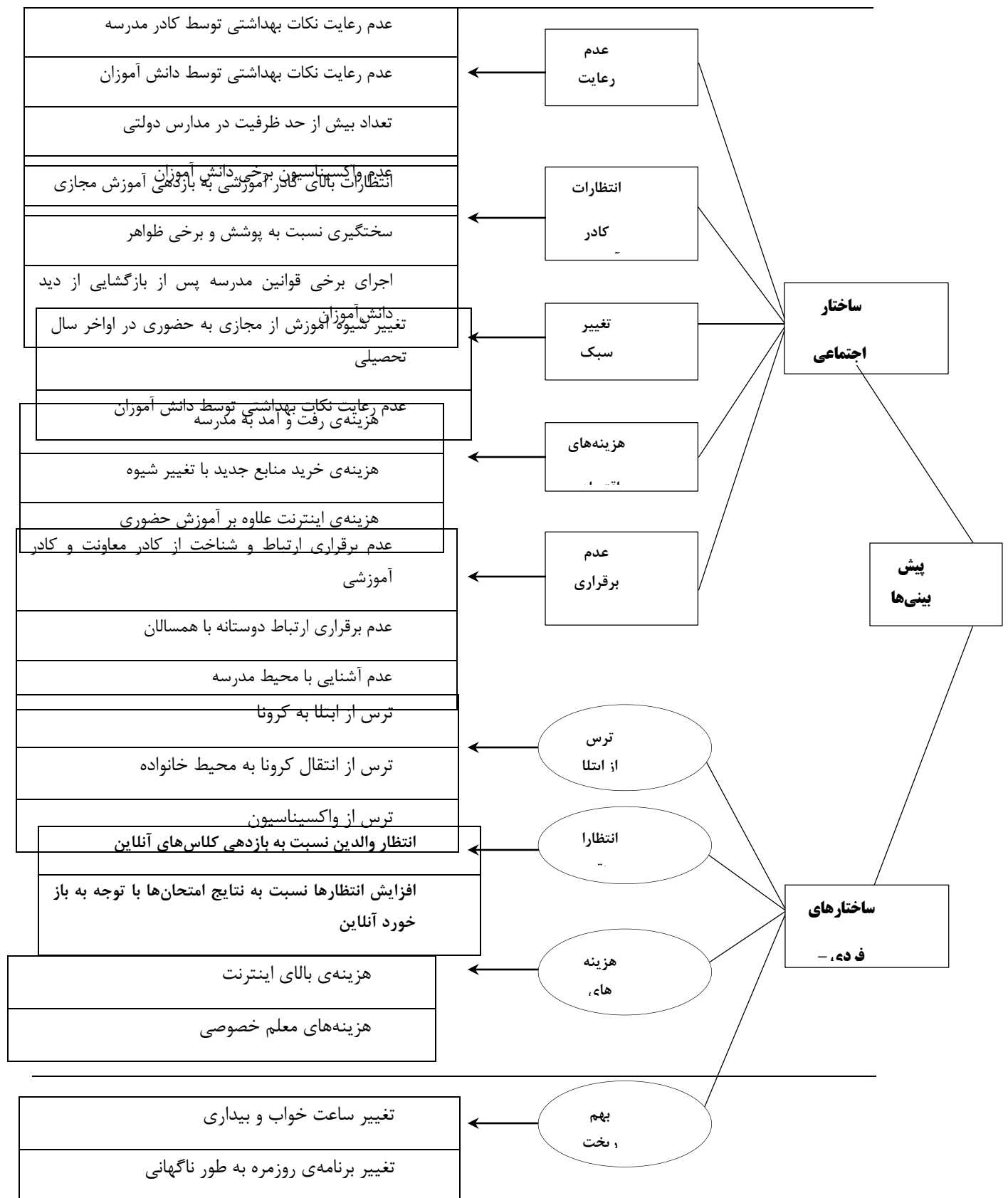
یافته‌های کلی این پژوهش که در آن سعی شده بود عوامل پیش بینی اضطراب پس از همه گیری کرونا و در بازگشایی مجدد مدارس بررسی شود، عوامل محیطی بدست آمده در دو بعد ساختار اجتماعی که برای دانش آموزان مدرسه در نظر گرفته می‌شود و نهاد خانواده و فرد دسته بندی و درون مایه‌های فرعی به ترتیب فراوانی گزارش شده در کدهای اولیه به نگارش در آمده‌اند، مطابق نتایج بدست آمده اولین پیش بین اضطراب که فراوانی بالایی را در نمونه آماری مورد نظر پژوهش بدست آورد تغییر شیوه امتحانات از مجازی به حضوری و عدم فرصت زمانی کافی برای یادگیری دروس خوانده نشده عنوان شده بود، پس از آن انتظارات کادر آموزشی مدارس و انتظارات والدین و خانواده، ترس از ابتلا و انتقال ویروس کرونا و عدم رعایت پروتکل‌های بهداشتی، هزینه‌های اقتصادی مرتبط به حضوری شدن عدم

برقراری ارتباط و شناخت و در نهایت بهم ریختن روال روزانه و عدم وجود برنامه‌ی ریزی دقیق برای آینده و برنامه‌های روزانه از عمده پیش بین‌های اضطراب در میان دانش آموزان دوره‌ی دوم مقطع متوسطه شهر تهران می‌باشد.

جداول، شکل‌ها و نمودارها

کدهای باز و محوری مرتبط با عوامل پیش بین اضطراب در دانش آموزان دوره‌ی دوم مقطع متوسطه

کدهای باز	کد محوری
عدم رعایت پروتکل‌های بهداشتی – انتظارات کادر آموزشی مدارس تغییر سبک آموزش از آنلاین به حضوری – هزینه‌های اقتصادی مرتبط به حضوری شدن عدم برقراری ارتباط و شناخت	ساختارهای اجتماعی – محیطی
ترس از ابتلا و انتقال ویروس کرونا – انتظارات والدین و خانواده هزینه‌های اقتصادی مرتبط به فرد در حضوری شدن مجدد مدارس – بهم ریختن روال روزانه و برنامه‌های روزانه	ساختارهای فردی – خانوادگی

بحث و نتیجه گیری

در بررسی دو درون مایه ی اصلی ساختار اجتماعی و ساختار فردی خانوادگی، آنچه بیش از همه در مصاحبه ها، دانش آموزان بر آن تاکید داشتند تغییر ناگهانی سبک آموزش و به خصوص سبک برگزاری امتحانات بود که بخصوص در مدارس دولتی به یکباره از مجازی به حضوری تغییر کرده بود، از ۴۰ مصاحبه انجام شده در این پژوهش ۳۳ شرکت کننده معتقد بودند که نوع برگزاری امتحانات و بازگشایی ها در پایان سال تحصیلی و تایم امتحانات بیشترین اضطراب را به آنها تحمیل کرده است.

عدم دریافت برخی مطالب در آموزش های مجازی، در دسترس بودن منابع کتاب و اینترنتی امتحانات ۲ سال گذشته، اهمال کاری فردی توسط خود دانش آموز، عدم وجود زیرساخت های لازم برای تدریس مجازی توسط معلم، و برای برخی دانش آموزان پایین بودن بازدهی آموزش های مجازی باعث عدم درک مباحث باقیمانده کتاب درسی شده بود، به همین مطلب با توجه به نزدیک بودن تایم امتحانات پایان ترم و بخصوص در مورد سال یازدهمی ها وجود امتحانات نهایی باعث تحمیل استرس زیادی به دانش آموز شده بود.

بازگشایی مدارس که در اواخر سال تحصیلی توسط آموزش و پرورش اعلام شد و با برچیدن سیستم آموزش مجازی همراه بود از دیگر عواملی بود که شرکت کنندگان بر آن تاکید زیادی داشتند، ۲۵ شرکت کننده از ۴۰ شرکت کننده زمان بازگشایی مدارس را که بعد از تعطیلات عید نوروز بود نامناسب دانسته و معتقد بودند این بازگشایی باید از ابتدای سال تحصیلی انجام می شد یا موقوف به سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ می شد.

وجود سفرهای نوروزی و عدم اطمینان جامعه در مورد وقوع پیک بعدی در کنار حذف آموزش های مجازی و اطلاع رسانی نابهنگام این امر از جمله مهم ترین موارد ذکر شده توسط دانش آموزان بود.

این نتایج کاملاً با تحقیقات (راجکومار^۱، روسی^۲ و همکاران، ۲۰۲۰؛ تاندون^۳، ۲۰۲۰؛ شیونگ^۴ و همکاران، ۲۰۲۰) همسو بود که بیان کرده بودند تغییر ناگهانی در سبک زندگی، عدم اطمینان از آینده، می تواند سطح اضطراب را در بین دانش آموزان تشدید کند.

عدم شناخت محیط مدرسه عدم شناخت از معاونین مدیر و کادر آموزشی مدرسه و همینطور عدم شناخت همسالان و عدم برقراری ارتباط از جمله گلایه های پرتکرار بین ۴ شرکت کننده از ۲۰ شرکت کننده دختر بود این مسئله در مورد شرکت کننده های پسر زیاد صادق نبود و وقتی از آنها

^۱ Rajkumar^۲ Rossi et al^۳ Tandon^۴ Xiong et al

درباره‌ی شناخت و عدم برقراری ارتباط با همسالان سؤال انجام شد صرفاً اضطراب را مرتبط با دو سه روز اول می‌دانستند. اما شرکت کنندگان دختر ذکر شده نا آشنا بودن محیط و عدم ارتباط با خصوصاً همسالان را به عنوان مؤلفه‌ای که حضور در مدرسه را برایشان غیرقابل تحمل می‌کند ذکر کرده بودند.

این یافته با تحقیقات (هاوکی^۱ و همکاران، کورتنی^۲ و همکاران^۳؛ هولمز^۴ و همکاران^۵؛ لی^۶؛ اوکانر^۷ و همکاران^۸؛ ۲۰۲۰) تأیید کرده بودند کاهش تعاملات اجتماعی طی همه گیری کرونا تأثیر نامطلوبی بر زندگی اجتماعی دانش آموزان داشت، زیرا روابط اجتماعی قوی آنها را در طول دوره مجازی تحصیلی کاهش داد و آنها را در خانه‌های خود محبوس کرد. این تحقیقات نشان می‌دهند که بین روابط اجتماعی ضعیف و افزایش سطح اضطراب ارتباط وجود دارد، کاملاً همسو بوده است.

هزینه‌های اقتصادی از جمله مؤلفه‌هایی بود که در بین شرکت کنندگان پسر دانش به آن اشاره شد، ۴ شرکت کننده از ۲۰ شرکت کننده پسر این نکته اشاره کردند که معرفی منابع و کتب جدید در اواخر سال تحصیلی، قیمت بالای کتاب و همین طور بالا بودن هزینه‌های رفت و آمد که با حضوری شدن مدارس همزمان شده بود از نکات است که باعث اضطراب زیادی می‌شود.

این مورد در مورد شرکت کنندگان دختر عامل مهمی به حساب نمی‌آمد و فقط یک نفر از ۲۰ شرکت کننده به آن اشاره کرد. جدای از این مطلب بارگذاری تکالیف در سامانه شاد انجام یکسری از آزمون‌ها در این سامانه را نیازمند هزینه اینترنت است و همین طور فیلم‌های خلاصه نکات و دوره دروس هم هزینه‌های اینترنت را برای دانش آموزان افزایش داده است.

نا امنی اقتصادی و مشکلات اقتصادی و همبستگی آن با اضطراب با تحقیقات چانگ^۹ و همکاران که به یافته‌هایی مشابه در زمینه‌ی ارتباط این عامل با اضطراب دست یافته بودند و بیان کرده بودند؛ ناامنی اقتصادی از جمله مؤلفه‌هایی است که ممکن است اثرات مخربی بر سلامت روان داشته باشد. ناامنی اقتصادی به وضعیت عدم اطمینان و غیرقابل پیش بینی بودن در مورد رفاه مالی فرد اشاره دارد که می‌تواند ناشی از عوامل عینی مانند بیکاری یا عوامل انتزاعی به عنوان اخراج‌های احتمالی در آینده باشد و در دانش آموزان نگرانی از وضعیت رفاه خانواده، و بی کاری والدین، عدم

^۱ Hawke et al

^۲ Christensen et al

^۳ Holmes et al

^۴ O'Connor et al

^۵ Chang et al

توان حمایت‌های مالی والدین از دانش‌آموز و یا عوامل انتزاعی ذهن دانش‌آموز به سبب بحرانهای محیطی باشد، همسویی کامل دارد. خلاصه نتایج در جدول و نمودار ذیل به اختصار آمده است.

جدول مرتبط با عوامل پیش بین درون مایه ی ساختار اجتماعی

شرح	تعداد دانش آموزان پسر	تعداد دانش آموزان دختر
تغییر سبک آموزش و ارزیابی	18	15
عدم رعایت پروتکل‌ها	2	17
انتظارات کار آموزش	9	12
عدم برقراری ارتباط	0	4
عوامل مرتبط با ساختار اجتماعی	4	1

در مورد درون مایه ی اصلی ساختار فردی-خانوادگی، در میان دانش آموزان مقطع دوم دبیرستان حضور مجدد در مدرسه و بازگشایی حضوری مدارس، برخی مجدد با ترس از ابتلا به کرونا مواجه شدند این ترس و نگرانی از اطلاعات در میان دانش آموزان دختر بیشتر به چشم می‌خورد به طوری که از ۲۰ شرکت کننده دانش آموزان دختر شش دانش آموز و از ۲۰ شرکت کننده دانش آموزان پسر تنها دو شرکت کننده نگران ابتلا و یا انتقال ویروس کرونا بودند.

ترس از ابتلا به بیماری کرونا در میان شرکت کننده‌هایی که بیماری‌های زمینه‌ای داشتند، و یا در اطرافیان‌شان و افراد خانواده‌شان کسی بیماری‌های زمینه‌ای داشت بیشتر به چشم می‌خورد.

همینطور یکی از شرکت کننده‌ها که برادرش را با ویروس کرونا از دست داده بود نیز از ابتلا به این ویروس ترس زیادی داشت به طوری که در محیط مدرسه علاوه بر دو ماسک از دستکش نیز استفاده می‌کرد.

آخرین مورد که در این دسته طبقه بندی شده ترس از انجام واکسیناسیون بود، این مورد که نگرانی اصلی یکی از شرکت کننده‌های این پژوهش بود بیشتر متمرکز بر ترس از اجباری شدن داشتن کارت واکسیناسیون و وارد کردن خود خواسته‌ی ویروس ضعیف شده‌ی کرونا به بدن بود. بدبینی‌های

رایج مرتبط با ویروس ساخته‌ی دست بشر و واکسن آن عمده مباحث این شرکت کننده را تشکیل می‌داد. کائو^۱ و همکاران (۲۰۲۰) پیشنهاد کردند که انتقال ویروس به بستگان و یا آشنایان بیش از ترس از عفونت برای خود، با شیوع اضطراب مرتبط است، این یافته با یافته‌های این پژوهش کاملاً همسو است.

بسیاری از نوجوانان به دلیل سطح انتظار غیر منطقی والدین به ویژه نسبت به تحصیل، به علایم اضطرابی و اشتغال ذهنی مفرط دچار می‌شوند، در پژوهش دیدگاه دانش آموزان: انتظارات والدینی و اضطراب شغلی و تحصیلی که توسط سید حسین سلیمی در سال ۱۳۸۱ انجام شد، نتایج نشان دادند که بین سطح تحصیلات مادران و انتظارات غیر منطقی آنان از فرزندان تفاوت معنادار وجود دارد. مادران با تحصیلات پایین در مقایسه با دیگر گروه‌ها انتظارات غیر منطقی بیش‌تری از فرزندان خود داشتند، در حالی که چنین نتیجه‌ای در بین پدران با سطوح تحصیلات مختلف و میزان انتظارات آنان از فرزندان مشاهده نشده. افزون بر این، یافته‌های تحقیق نشان دادند که میانگین نمرات انتظارات غیر منطقی مادران از فرزندان در مقایسه با انتظارات پدران به مراتب کم‌تر است. همچنین دانش آموزان دختر در مقایسه با دانش آموزان پسر انتظارات غیر منطقی کم‌تری از سوی والدین را به خود نسبت می‌دادند. به علاوه، تحقیق حاضر در تأیید یافته‌های پیشین نشان داد که بین انتظارات غیر منطقی والدین از دیدگاه دانش آموزان و اضطراب شغلی و تحصیلی آنان رابطه مثبت و معنادار وجود دارد.

این تحقیق که در پیشینه هم به آن اشاره شده هرچند یکی از مؤلفه‌های مهم پیش بینی اضطراب در دانش آموزان اشاره کرده است تحصیلات پایین والدین به خصوص مادر را عامل انتظارات زیاد از دانش آموز تلقی کرده که تا حدودی با یافته‌های این پژوهش همسو است.

اما در مصاحبه‌های انجام شده توسط پژوهشگر اغلب دانش آموزانی که از انتظارات بالای والدین گلایه داشتند انتظارات را بیشتر از جالب مادر خود شنیده بودند اما در این زمینه‌ی آهنگ گلایه دانش آموز از مادری بود که خود استاد دانشگاه است و دکترا دارد و یا انتظارات یک مادر تحصیل کرده که پسر خود را با پسر دیگری که مادری بی سواد داشته مدام مقایسه می‌کرد. در حالی که این یافته با مطالعاتی که ظهیر تقی پور در سال ۱۳۷۴ در مورد روابط میان آموزش و پرورش و درآمدها و نابرابری‌هایی که در خانواده‌ها و در نتیجه، در مدارس به وجود می‌آیند انجام گرفته بود پیش‌تر و نشان می‌داد که هر قدر سطح درآمدها بالاتر و بالاتر می‌رود نمرات آزمون‌های پیشرفت تحصیلی نیز بالاتر می‌رود یعنی سطح تحصیلات کودکان و نوجوانان با درآمد خانواده آنان رابطه مستقیمی دارد کمی در تضاد قرار دارد زیرا این عوامل در مورد یک شرکت کننده در نمونه‌ی آماری

^۱ Cao

تحقیق فوق باعث اضطراب و افت تحصیلی چشمگیری نسبت به پیش از دوره‌ی کرونا شده است.

آنچه به نظر پژوهشگر باید در مورد آن تحقیقات بیشتری صورت بگیرد این نکته است که آیا به طور کلی تحصیلات بالای والدین درست مانند تحصیلات پایین می‌تواند باعث انتظارات بالا از دانش آموز باشد؟

از ۲۰ شرکت کننده دختر ۲ شرکت کننده و از ۲۰ شرکت کننده پسر ۴ نفر از شرکت کنندگان نسبت به توقع و انتظارات بالای والدین گلایه داشتند و آن را با است را به خود مرتبط می‌دانستند، دانش آموزان بخشی از این انتظارات را مرتبط با نتایج فوق العاده عالی آزمون‌های مجازی می‌دانستند و بخش دیگر را بابت هزینه‌ای که خانواده‌ها در آموزش مجازی برای آموزش آن‌ها متقبل شده بودند مرتبط می‌دانستند.

۱۲ شرکت کننده از ۲۰ شرکت کننده دختر و ۱ شرکت کننده از ۲۰ شرکت کننده پسر، معتقد بودند که دور ماندن از گوشی تلفن همراه نشستن طولانی مدت به اندازه یک ساعت یا یک ساعت و نیم در کلاس و حتی نشستن روی میز و نیمکت بسیار سخت و اضطراب آور است تایم حضور در مدرسه به هم ریختن ساعت خواب بی خوابی‌های شبانه و عادت داشتن به خواب صبحگاهی از دیگر مشکلاتی بود که دانش آموزان در این طرح پژوهش به آن معترف بودند.

دور ماندن از گوشی تلفن همراه و وابستگی زیاد به اتصال اینترنت و به اصطلاح خود شرکت کنندگان آنلاین بودن دائم، این نتیجه با نتایج پژوهشی که در پائیز ۱۳۹۶ توسط رشیدیان و همکاران، تحت عنوان پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت در دانش آموزان بر مبنای حمایت اجتماعی و تنیدگی ناشی از انتظارات تحصیلی انجام شده است کاملاً همسو بوده، در تحقیق نامبرده شده یافته‌ها نشان داد که انتظارات خانواده‌ها و همچنین حمایت آنها نقش مهمی در پیش - بینی اعتیاد به اینترنت دارد؛ در تحقیقی که توسط پژوهشگر صورت گرفت نیز دانش آموزانی که به گوشی تلفن همراه بیشترین حد وابستگی را نشان می‌دادند و از آن به عنوان پیش بینی اضطراب نام برده بودند دانش آموزانی بودند که از انتظارات زیاد خانواده و همینطور عدم حمایت خانواده و عدم معقول بودن انتظارات آنان گلایه داشتند.

نتایج تحقیقات ون^۱ ۲۰۰۴ و لونسون^۲ و همکاران ۲۰۱۶؛ که نشان داده‌اند بین استفاده از رایانه یا تلفن همراه و الگوهای خواب همبستگی معناداری وجود دارد. مطالعات قبلی هم از این نتیجه گیری حمایت می‌کند که رسانه‌های اجتماعی، بازی‌های رایانه‌ای و اینترنت باعث کیفیت خواب ضعیف می‌شوند و با اضطراب در نوجوانان ارتباط معناداری دارند. همسویی دارد زیرا این شرکت کننده ها در کیفیت خواب هم دچار مشکل بوده است.

^۱ Van den Bulck J

^۲ Levenson et al

جدول نتایج مرتبط با عوامل پیش بین ساختار فردی - خانوادگی

شرح	تعداد دانش آموزان پسر	تعداد دانش آموزان دختر
ترس از ابتلا به کرونا و انتقال ویروس	2	6
انتظارات والدین و خانواده ها	4	2
بهم ریختن روال زندگی	11	12
عوامل اقتصادی مرتبط با خانواده	4	3

• پیشنهادات

۱. همانطور که پژوهش های متعددی چون پژوهش تحقیق العظم^۱ و همکارانش (۲۰۲۱) با عنوان: پیش بینی کننده های افسردگی و در میان دانش آموزان سال آخر دبیرستان در کشور اردن طی بیماری همه گیر کرونا، نشان داد که جنسیت، سن، مشکلات آموزش آنلاین، سطح تحصیلات پدر و سطح تحصیلات مادر پیش بینی کننده قابل توجهی از افسردگی است و همچنین بر نیازهای بهداشت روان و حمایت روانی برای دانش آموزان دبیرستان تأکید کردند. باید به آثار و پیامدهای قرنطینه بخصوص در میان دانش آموزان توجه ویژه شود و خدمات روانشناختی و آموزش های سلامت روان در سرفصل های آموزشی دانش آموزان قرار گرفته و به آن توجه شود.

^۱ AlAzzam

۲. با توجه به این مطلب که مطالعات اخیر نشان داده است که افرادی که زمان زیادی را صرف تجهیزات الکترونیکی می‌کنند، در تمرکز و اعتیاد به اینترنت (که به طور رسمی توسط انجمن روانپزشکان به عنوان یک بیماری روانی شناخته نمی‌شود) دچار مشکل می‌شوند که می‌تواند زندگی ما را تحت تأثیر جدی قرار دهد. این می‌تواند به انزوای اجتماعی منجر شود، در نهایت منجر به کاهش پیشرفت تحصیلی و حتی بیماری‌های روانی مانند افسردگی شود. در این زمینه، برنامه‌ریزی دبیرستان‌ها برای ارائه خدمات روان‌شناختی حاد و بلندمدت و همکاری آموزش و پرورش برای ایجاد دوره‌های مهارت‌های زندگی و آموزش این مهارت‌ها توسط روانشناسان و مربی‌های آموزش دیده می‌تواند به خدمات به موقع و کاربردی روان‌شناختی منجر شود.
۳. نوسازی بازسازی و تجهیز کردن مدارس می‌تواند تا حد زیادی پیش بین ابتلا به کرونا و پیش بین عدم رعایت پروتکل‌های بهداشتی را تا حد زیادی کنترل کند، بدیهی است که توجه به ظرفیت ثبت نامی مدارس و تجهیز کردن کلاس‌ها نیازمند بودجه کلان در سطح آموزش و پرورش است اما با توجه به آسیب‌های آموزش مجازی و همزیستی ویروس کرونا با بشر به نظر ضروری است.

منابع

- حاتمی، م. (۱۴۰۱، ۷ خرداد). گفتگو زنده رادیویی، رادیو سلامت.
- روزنهان، دیوید ال، لیگمن، مارتین ای پی. (۱۳۹۳). آسیب شناسی روانی، ترجمه یحیی سیدمحمدی. انتشارات ارسباران
- رشیدیان، صمد. رشیدی، نورالدین. قنبری، نیکزاد. (۱۳۹۶). پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت در دانش آموزان بر مبنای حمایت اجتماعی و تنبیدی ناشی از انتظارات تحصیلی. سلامت روان کودک (تحول روانشناختی کودک) ۳، ۴ (پی در پی ۱۲)
- سلیمی، سید حسین. شهیری طبرستانی، مصطفی. (۱۳۸۱). دیدگاه دانش آموزان: انتظارات والدین و اضطراب شغلی و تحصیلی. دانش، ۲۵۳
- کاپلان و سادوک. (۲۰۰۴). خلاصه روانپزشکی، علوم رفتاری و روانپزشکی بالینی. ترجمه حسن رفیعی و فرزین رضاعی. تهران: انتشارات ارجمند.

- AlAzzam, M., Suliman, M., & ALBashtawy, M. (2017). School nurses' role in helping children with attention-deficit/hyperactivity disorders. *NASN School Nurse*, 32(1), 36-38.
- Al-Rabiaah, A., Temsah, M. H., Al-Eyadhy, A. A., Hasan, G. M., Al-Zamil, F., Al-Subaie, S., ... & Somily, A. M. (2020). Middle East Respiratory Syndrome-Corona Virus (MERS-

- CoV) associated stress among medical students at a university teaching hospital in Saudi Arabia. *Journal of infection and public health*, 13(5), 687-691.
- Asmundson, G. J., & Taylor, S. (2020). How health anxiety influences responses to viral outbreaks like COVID-19: What all decision-makers, health authorities, and health care professionals need to know. *Journal of anxiety disorders*, 71, 102211. doi: 10.1016/j.janxdis.2020.102211
- Bajema, K. L., Oster, A. M., McGovern, O. L., Lindstrom, S., Stenger, M. R., Anderson, T. C., ... & Yousaf, A. (2020). Persons evaluated for 2019 novel coronavirus—United States, January 2020. *Morbidity and mortality weekly report*, 69(6), 166-170.
- Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., & Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: Rapid review of the evidence. *The Lancet*, 395(10227), 912–920.
- Cao, W., Fang, Z., Hou, G., Han, M., Xu, X., Dong, J., & Zheng, J. (2020). The psychological impact of the COVID-19 epidemic on college students in China. *Psychiatry research*, 287, 112934.
- Christensen, H., & Brewer, J. L. Gulliver, A., Griffiths, K. M., (2012). A systematic review of help-seeking interventions for depression, anxiety and general psychological distress. *BMC psychiatry*, 12(1), 1-12.
- Hawke, L. D., Barbic, S. P., Voineskos, A., Szatmari, P., Cleverley, K., Hayes, E., ... & Henderson, J. L. (2020). Impacts of COVID-19 on Youth Mental Health, Substance Use, and Well-being: A Rapid Survey of Clinical and Community Samples: Répercussions de la COVID-19 sur la santé mentale, l'utilisation de substances et le bien-être des adolescents: un sondage rapide d'échantillons cliniques et communautaires. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 65(10), 701-709.
- Holmes, T. H., & Rahe, R. H. (1967). The social readjustment rating scale. *Journal of psychosomatic research*, 11(2), 213-218.
- Levenson, J. C., Shensa, A., Sidani, J. E., Colditz, J. B., & Primack, B. A. (2016). The association between social media use and sleep disturbance among young adults. *Preventive medicine*, 85, 36-41. doi: 10.1016/j.ypmed.2016.01.001

- Meuwese, R., Cillessen, A. H., & Güroğlu, B. (2017). Friends in high places: A dyadic perspective on peer status as predictor of friendship quality and the mediating role of empathy and prosocial behavior. *Social Development*, 26(3), 503-519.
- O'Connor, D. B., Aggleton, J. P., Chakrabarti, B., Cooper, C. L., Creswell, C., Dunsmuir, S., ... & Armitage, C. J. (2020). Research priorities for the COVID-19 pandemic and beyond: A call to action for psychological science. *British Journal of Psychology*, 111(4), 603-629.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative evaluation and research methods* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.
- Polek, E., Neufeld, S. A., Wilkinson, P., Goodyer, I., St Clair, M., Prabhu, G., ... & Jones, P. B. (2020). How do the prevalence and relative risk of non-suicidal self-injury and suicidal thoughts vary across the population distribution of common mental distress (the p factor)? Observational analyses replicated in two independent UK cohorts of young people. *BMJ open*, 10(5), e032494.
- Rajkumar, R. P. (2020). COVID-19 and mental health: A review of the existing literature. *Asian Journal of Psychiatry*, 52, 102066
- Rossi, R., Socci, V., Talevi, D., Mensi, S., Niu, C., Pacitti, F., ... Di Lorenzo, G. (2020). COVID-19 pandemic and lockdown measures impact on mental health among the general population in Italy. *Frontiers in Psychiatry*, 11, 790.
- Sawyer, S. M., Azzopardi, P. S., Wickremarathne, D., & Patton, G. C. (2018). The age of adolescence. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 2(3), 223-228.
- Schwartz, A.E., Rothbart, M.W. (2019). Let them eat lunch: the impact of universal free meals on student performance. *J Policy Anal Manage*, 39(2):376-410. <https://doi.org/10.1002/pam.22175>
- Tandon, R. (2020). COVID-19 and mental health: preserving humanity, maintaining sanity, and promoting health. *Asian Journal of Psychiatry*, 51, 102256.
- UNESCO. (2020). New UNESCO resource paper on school re-opening during COVID-19. <https://en.unesco.org/news/new-unesco-resource-paper-school-re-opening-during-covid-19>. Accessed 20 Jan 2021

- Van den Bulck, J. (2004). Television viewing, computer game playing, and Internet use and self-reported time to bed and time out of bed in secondary-school children. *Sleep*, 27(1), 101-104. doi: 10.1093/sleep/27.1.101
- Wu, Z., McGoogan, J.M. (2020). Summary of a Report of 72 314 Cases From the Chinese Center for Disease Control and Prevention. *The Journal of the American Medical Association*, 323(13),1239-1242.
- Xiong, J., Lipsitz, O., Nasri, F., Lui, L. M., Gill, H., Phan, L., ... & McIntyre, R. S. (2020). Impact of COVID-19 pandemic on mental health in the general population: A systematic review. *Journal of affective disorders*, 277, 55-64.